

Helle Virkner

– en moderne statsministerfrue

Af Kirstine Kunstmann

I perioden 1962-1968 og 1970-1972 var den folkekære skuespillerinde Helle Virkner landets statsministerfrue. En rolle, som ikke var fuldt ud etableret på daværende tidspunkt, og som var underlagt samfundets kønsstereotype forventninger. Helle Virkners opgave blev derfor at forme statsministerfruerollen ud fra tidens tendenser.

“Der var jo ikke nogen før Helle Virkner, som overhovedet vidste hvem der egentlig var statsministerfrue her i landet. De spillede i hvert fald en meget tilbagetrukket rolle som kvinderne bag mændene, som man aldrig så. Altså hvem kan huske, hvem der var fru H.C. Hansen eller fru Hedtoft eller sådan noget? Det er der jo ikke nogen, der kan.”¹

Sådan udtalte kulturjournalist Jakob Steen Olsen i et radiointerview i 2022 i forbindelse med dramadokumentarserien *Krag & Virkner*. Denne udtalelse antyder, at den danske statsministerfruerolle ikke var fuldt ud etableret på Helle Virkners tid. De fleste danskere kender hende som den sympatiske og handlekraftige fru flyttemand Olsen i tv-serien: *Huset på Christianshavn* eller som skyggetanten Elisabeth Friis i tv-serien: *Matador*, selvom Helle Virkners karriere rakte langt ud over disse roller på det danske filmlærred. Hun spillede i en årrække på Det Kongelige Teater og modtog i 1963 en Bodil for sin rolle i filmen *Den kære familie*. I privatlivet havde Helle Virkner også flere roller at udfylde, da hun i perioden 1959-1973 var gift med den socialdemokratiske politiker og statsminister Jens Otto Krag. Helle Virkners liv er derfor fortællingen om en moderne kvinde, en folkekær skuespillerinde, en udenrigs- og statsministerfrue, en mor til to børn med særlige behov og en senere socialdemokratisk kommunalpolitiker. Denne artikel vil

dog primært centrere sig om hendes rolle som statsministerfrue. En rolle, som jeg mener, at hun fortjener større anerkendelse for.

Da Jens Otto Krag i 1962 blev statsminister, blev Helle Virkner landets statsministerfrue. Denne artikel har til formål at undersøge Helle Virkners rolle som statsministerfrue samt mediernes indflydelse på iscenesættelsen af rollen i perioden 1962-1968 og 1970-1972, hvor Jens Otto Krag var statsminister for skiftende regeringer. Artiklen vil indledningsvist undersøge, hvordan Helle Virkner selv udfyldte og formede rollen som statsministerfrue, herunder hvordan hun balancerede privatliv og offentlighed i en politisk kontekst. Dernæst undersøges mediernes fremstilling af hende som statsministerfrue gennem forskellige aviser og ugeblade fra perioden. Artiklen belyser dermed, hvordan rollen som statsministerfrue blev formet i samspillet mellem Helle Virkners egen ageren og mediernes iscenesættelse. Som analytisk ramme inddrages professor i medievidenskab Lisa M. Burns' begreber om *framing* og *feminisering* i relation til politiske partners rolle i offentligheden.²

Helle Virkners statsministerfruerolle vil undervejs blive sammenlignet med amerikanske førstedamer som Eleanor Roosevelt og Jacqueline Kennedy i for- søget på at nuancere undersøgelsen yderligere, da den danske statsministerfruerolle hidtil har været underbelyst i forskningslitteraturen. Derfor benytter jeg betegnelserne "statsministerfrue" om Helle Virkners rolle og "førstedame" om de amerikanske præsidentfruers rolle for at tydeliggøre forskellene på den danske og amerikanske udgave. Jeg er bevidst om, at Helle Virkner grundet sit ægteskab hed Helle Virkner Krag. Jeg har dog konsekvent valgt at omtale hende Virkner, da hun afskrev sig efternavnet Krag i slutningen af perioden.³

Tidligere forskning og empiri

Tidligt i processen med denne undersøgelse stod det klart, at den danske statsministerfruerolle er et underbelyst felt i forskningslitteraturen. Der findes hverken historiske eller medievidenskabelige analyser, som systematisk behandler rollen i dansk sammenhæng. Det har derfor været nødvendigt at ind- drage både populærhistoriske fremstillinger og erindringslitteratur for at nærme sig emnet. Forfatter Maria Hellebergs *Kærlighedshistorier* og journalist Mette Vibe Utzons *Førstedamer* er blandt de få værker, som omtaler Helle Virkners offentlige rolle.⁴ Disse værker har dog ikke et forskningsbaseret ud- gangspunkt og bør derfor læses med en kildekritisk opmærksomhed, selvom de rummer relevante iagttagelser.

Virkner optræder i flere nyere biografiske fremstillinger som eksempelvis historiker Bo Lidegaards *Jens Otto Krag – en biografi* og forfatter Anne-Sofie Storm Wesches *Helle Virkner – en biografi*.⁵ Alligevel behandles hendes rolle

som statsministerfrue kun sporadisk. Lidegaards værk nævner Virkner flere steder, men biografiens fokus er entydigt rettet mod Jens Otto Krags politiske karriere. Lidegaard har desuden en tendens til at tolke på begivenhederne i forsøget på at skabe og indfange den gode fortælling – men uden altid at have en kritisk tilgang til selve kildematerialet. Dette kommer blandt andet til udtryk ved, at Lidegaard flere gange gætter på hændelsesforløbene, så de passer ind i hans samlede fortælling om parrets privatliv. Wesches biografi giver derimod en mere samlet fremstilling af Virkners liv og karriere, selvom biografien ikke anlægger et systematisk blik på selve statsministerfruerollen. Wesches biografi er formidlingsorienteret og bygger hovedsageligt på interviews samt i forvejen kendt materiale, hvilket begrænser biografiens bidrag i en forsknings-sammenhæng. På trods af disse begrænsninger og ud fra en kritisk gennemgang af biografiernes kildegrundlag og perspektiv har begge værker bidraget med relevante pointer til artiklens undersøgelse.

I forsøget på at nuancere forståelsen af den danske statsministerfruerolle er litteratur om amerikanske førstedamers fremtræden inddraget, selvom der ikke er tale om direkte overførbare modeller. Den amerikanske professor i medievidenskab Lisa M. Burns' begreber om *framing* og *feminisering* i studierne af den amerikanske mediedækning af førstedamer er anvendt som teoretisk ramme og inspiration til den videre undersøgelse af Virkners rolle som statsministerfrue. Dertil bidrager lektor i amerikanske studier Inger H. Dalsgaards forskning i amerikanske førstedamers påklædning og indflydelse med et analytisk perspektiv på den danske statsministerfrues iscenesættelse og offentlige fremtoning.⁶

Artiklens analyse af Virkners rolle som statsministerfrue er struktureret i to dimensioner: den private og den offentlige sfære. Den private dimension belyses gennem Virkners tre erindringsbøger – *Scenen Skifter*, *Hils fra mig og kongen* og *Billeder fra mit liv* – og Søs Krag's bog *Min fars datter*.⁷ Søs Krag's bog er skrevet med en stærk personlig og emotionel tilgang. Selvom bogen rummer enkelte relevante passager om Virkners offentlige liv – set fra en datters perspektiv – er fokus rettet mod de familiære forhold snarere end selve statsministerfruerollen. Virkners egne erindringsbøger er centrale, men kræver en kildekritisk tilgang – særligt da *Hils fra mig og kongen* og *Billeder fra mit liv* begge er udarbejdet i samarbejde med journalist Peter Salskov som ghostwriter.⁸ Derudover er erindringerne skrevet med henblik på udgivelse og fremhæver derfor hændelserne i et bestemt lys, som gør det svært at konkludere noget endeligt. Jeg er undervejs blevet opmærksom på Virkners særlige evne til at kontrollere, hvad hun deler, og samtidig fremstå personlig. Som læser oplever man ved første øjekast, at hun deler meget ud af sit liv, både i erindringsbøgerne og i samtidige interviews, selvom hun ikke fortæller

om sine egne tanker og følelser. Dette er særligt relevant, da Krag og Virkner opretholdt en facade overfor offentligheden.

Selvom tidligere fremstillinger og erindringer har givet et indblik i Virkners rolle som statsministerfrue, har det været nødvendigt at gå ud over den eksisterende litteratur for at undersøge rollen i dybden. Der findes ingen systematiske analyser af, hvordan Virkner som offentlig person blev fremstillet i medierne gennem sin tid som statsministerfrue. Derfor har jeg i denne artikel foretaget en omfattende og systematisk kortlægning af hendes fremtoning i mediebilledet i perioden. Ugeblade og avisartikler er primære kilder til denne undersøgelse. Jeg har gennemgået samtlige udgivelser af *Hjemmet*, *Illustreret Familiejournale*, *Billed-Bladet* og *Se og Hør* i perioden 1. januar 1959 til 31. december 1973. Jeg har orienteret mig i hver enkelt årgang og udgave af disse ugeblade, og alt materiale omhandlende Virkner har jeg registreret og arkiveret digitalt. Ligeledes har jeg foretaget systematiske søgninger i Mediestream efter avisartikler fra samme periode ved brug af søgeordene "Helle Virkner", "Virkner", "Krag og Virkner" og "Krag" (inklusive stavevariationer grundet mulige OCR-fejl). Dette resulterede i en database bestående af knap 100 relevante artikler fra både lokale og landsdækkende aviser. Jeg har derpå foretaget en tematisk gruppering, gennemlæsning og analyse af alle kilder. Herefter har jeg udvalgt de eksempler, som vil blive brugt i denne artikel. Alle eksempler fremgår af slutnoterne. Det analyserede materiale repræsenterer således en nøje kurateret brøkdel af det samlede empiriske grundlag for den videre undersøgelse af Virkners statsministerfruerolle.

Teoretiske overvejelser

Denne artikel tager afsæt i den amerikanske professor Lisa M. Burns' studier af førstedamer i amerikanske medier som er formidlet i bogen *First Ladies and the Fourth Estate*. Her bliver begreber som *framing* og *feminisering* anvendt til at undersøge, hvordan politiske ægtefæller fremstilles i offentligheden. *Framing* omhandler måden, hvorpå medierne aktivt konstruerer de narrativer, som offentligheden præsenteres for. Burns påpeger, at pressen anvender kønsbaseret *framing* i forsøget på at definere rollen som førstedame ved at trække på klassiske kønsrollestereotyper. Dette medvirker til en *feminisering* af førstedamerollen, hvor førstedamer primært vil blive betragtet som hustruer og mødre frem for selvstændige politiske aktører. Ifølge Burns bliver førstedamers roller således ofte fremstillet gennem en bestemt type mediedækning, som både begrænser og skaber deres offentlige funktion.⁹ Mediernes portrættering af den amerikanske førstedame Jacqueline Kennedy er ifølge Burns et eksempel på denne feminiserende dynamik. Kennedy blev ofte gennem pressen re-

Helle Virkner blev født den 15. september 1925 og medvirkede i flere film, tv-serier og teaterforestillinger. De fleste danskere husker hende nok bedst som fru flyttemand Olsen i tv-serien: Huset på Christianshavn eller som Elisabeth Friis i tv-serien: Matador. Her er hun portrætteret sammen med skuespillerkollegaen Henning Moritzen i filmen: Poeten og Lillemor og Lotte fra 1960. Foto: Arbejdermusset/ABA

duceret til et modeikon, selvom hun besad både kulturelle og diplomatiske evner, hvilket Burns anskuer som særligt karakteristisk for efterkrigstidens førstedamer.¹⁰ I denne artikel er begreberne anvendelige til at belyse, hvordan medierne aktivt bidrog til at definere Helle Virknens offentlige rolle som statsministerfrue ved at vinkle og lægge vægt på kønsstereotype aspekter.

Det er dog væsentligt at være opmærksom på begrebernes begrænsninger. Burns' tilgang er udviklet med afsæt i den amerikanske førstedame, som – i modsætning til den danske statsministerfrue – er en mere institutionel figur, som varetager en officiel rolle og har en fast stab knyttet til embedet. På baggrund af dette kan Burns' analyser ikke overføres direkte til en dansk kontekst. Desuden er det vigtigt at påpege, at *feminisering* som analytisk begreb er uklart afgrænset hos Burns, da begrebet kan dække over både medieskabte billeder og førstedamernes egne performative valg. Derfor anvendes Burns' begreber i denne artikel med en kritisk bevidsthed om deres begrænsninger – men også

med blik for deres forklaringskraft i forhold til mediedækningens betydning af den danske statsministerfruerolle.

Det er samtidig bemærkelsesværdigt, hvor lidt forskning, der findes om ægtefæller til politisk valgte uden for USA. Forskningen har traditionelt fokuseret på kvinder, som selv har indtaget topposter – såsom præsidenter og statsministre – og langt mindre på de kvinder, som har stået ved siden af mandlige statsoverhoveder. Den norske forsker Torild Skard påpeger i *Women of Power*, at kvindelige ledere ofte balancerer mellem at fremstå kompetente og opretholde en passende grad af femininitet, hvis de ønsker at blive opfattet som legitime.¹¹ Denne dobbelthed mellem det feminine og det magtfulde præger også mediernes fremstilling af politikeres ægtefæller – dog med omvendt fortegn. Med afsæt i mit eget kildemateriale samt Skards og Burns' analyser vil jeg derfor hævde, at statsministerfruer i højere grad synes at skulle legitimere deres femininitet gennem fraværet af magt.¹² På trods af de ændringer, der er sket i det politiske landskab siden Skards undersøgelse i 2014 – herunder en stigning i repræsentationen af kvindelige politiske ledere i Skandinavien – er mange af hendes og Burns' pointer fortsat relevante. Eftersom den danske statsministerfruerolle ikke er institutionelt forankret – i modsætning til i USA – har medierne fået større betydning for, hvordan rollen opfattes. Dette vil blive behandlet videre i artiklens undersøgelse af Virkners statsministerfruerolle.

Den danske statsministerfruerolle

Helle Virkner adskilte sig fra den øvrige række af danske statsministerfruer grundet sin i forvejen etablerede kendisstatus og repræsenterede samtidig et brud med traditionen. Ifølge forfatter Maria Helleberg spillede statsministerfruer før Virkner en afdæmpet rolle, da den danske statsministerfruerolle ikke var offentligt etableret.¹³ Dette mener journalist Mette Vibe Utzon også gør sig gældende. I sin samtalebog *Førstedamer* fra 2007, hvori hun interviewer tidligere danske statsministerfruer, pointerer Utzon:

“De får ingen løn. (...) Der er ikke afsat folk i Statsministeriet til at tage sig specielt af dem. (...) De findes faktisk ikke rigtigt. Det er ikke nogen nem opgave (...) altid at skulle leve op til alles forestilling om den perfekte statsministerfrue.”¹⁴

Det er typisk gennem medierne, at forestillingen om den perfekte statsministerfrue er blevet etableret. Journalister på Virkners tid benyttede forskellige betegnelser om statsministerfruerollen, hvilket underbygger påstanden om,

at rollen ikke var fuldt ud etableret.¹⁵ Af erindringsbøgerne fremgår det, at Virkner havde forskellige opgaver at udfylde – først som udenrigsministerfrue og senere som statsministerfrue.¹⁶ På Virknens tid varetog statsministerfruen primært officielle og repræsentative pligter – blandt andet i form af at deltage i selskaber og agere værtinde under statsbesøg. Statsministerfruen spillede en passiv politisk rolle i samfundet, men udfyldte samtidig en kompleks dobbeltrolle: både som et kvindeideal for tidens tendenser og som privat husmor.¹⁷

Også den amerikanske førstedame er historisk set blevet præsenteret som et kvindeideal. Den stigende offentlighed omkring rollen – især under Eleanor Roosevelt – medvirkede til, at kvinder fik større mulighed for at udtrykke sig politisk.¹⁸ Lektor i amerikanske studier Inger H. Dalsgaard mener desuden, at amerikanske førstedamer har direkte indflydelse på, hvordan præsidenten opfattes.¹⁹ Et lignende fænomen ses afspejlet ved, at Jens Otto Krag ofte blev opfattet som intellektuel og distanceret, mens Virkner nød stor folkelig popularitet. Ifølge Bo Lidegaard: "(...) bragte Helle med sig ind i ægteskabet den folkelige popularitet, Krag kunne have så svært ved at mobilisere".²⁰ Virkner kunne i sin rolle som statsministerfrue derfor også udøve en form for indirekte politisk indflydelse, da hun gennem sin egen popularitet bidrog til at øge Krag's folkelige appel. Lisa M. Burns påpeger, at førstedamer forventes at udfylde en kompleks dobbeltrolle som både offentlige repræsentanter for staten samt private hustruer og mødre, og måden hvorpå de klarer denne balancegang har ofte været central for mediedækningen.²¹ Dalsgaard tilføjer, at den amerikanske førstedame traditionelt set har indtaget en mere synlig og indflydelsesrig position i samfundet.²² Den danske statsministerfruerolle adskiller sig således fra den amerikanske ved at være mere indirekte og usynlig.

Funktioner og visioner som statsministerfrue

Helle Virkner blev dansk statsministerfrue, da Jens Otto Krag overtog statsministerposten fra Viggo Kampmann den 3. september 1962. Udskiftningen på posten kom ikke som et chok, da den tidligere statsminister H.C. Hansen på sit dødsleje havde spået Krag denne politiske rolle i fremtiden. Han havde derfor forberedt Virkner på rollen som statsministerfrue. Ifølge Bo Lidegaard indgik Virkner en "pagt" som fastslog, at hun ikke blot var gift med en mand – men med et parti.²³ Selvom Virkner fastholdt sin egen karriere som skuespiller og ikke lod sig reducere til at være ægtefælle til en politiker, indgik hun flere kompromiser med sin egen personlige frihed.²⁴ Dette understøtter Lidegaards tolkning om en såkaldt "pagt". Da Krag – som på det tidspunkt var udenrigsminister – og Virkner blev gift under stor mediebevågenhed i

Jens Otto Krag og Helle Virkners bryllup den 31. juli 1959 i Sydfrankrig blev en kæmpe mediebegivenhed. Franske og danske pressefolk havde taget opstilling i det lille rådhus, hvor vielsen foregik. Ægteskabet medførte, at Helle Virkner blev dansk udenrigsministerfrue frem til 1962, hvor Jens Otto Krag blev statsminister. Foto: Arbejdersmuseet/ABA

1959, oplevede hun at føle sig uforberedt i rollen som udenrigsministerfrue.²⁵ Virkner beskriver selv den senere overgang fra udenrigsministerfrue til statsministerfrue som en lettelse, da de officielle repræsentationer blev færre:

“I stedet for ustandselig at skulle til selskaber i de mange ambassader, kunne vi for eksempel nøjes med at koncentrere os om de to store, USA og Sovjet, og de nordiske landes ambassader.”²⁶

Selve statsministerfruerollen var dog ikke en let opgave. Med den fulgte nye

forventninger, som eftertidens forskere og fagpersoner mener, at Virkner indfriede til perfektion. Jakob Steen Olsen fremhæver, at statsministerfruerollen var hendes livs sværeste opgave, selvom hun overkom den og meget mere, end man egentlig havde tiltroet hende.²⁷ Lidegaard supplerer ved at hævde, at rollen som statsministerfrue var den karakterrolle, hun altid havde drømt om at spille.²⁸ Det er dog vigtigt at bemærke, at hverken Olsen eller Lidegaard dokumenterer, hvad de bygger deres vurderinger på, eller sandsynliggør, at de ved noget om, hvordan Virkner selv oplevede rollen. Det rejser spørgsmålet om, hvorvidt de dermed blot medvirker til at skabe en fængende fortælling om den elegante og succesfulde statsministerfrue. Jeg har gennem mit eget kildearbejde erfaret en underliggende usikkerhed hos Virkner omkring statsministerfruerollen. Hun beskrev i tilbageblik, at hun følte sig tynget af sin egen umodenhed, og at hun i begyndelsen ikke kendte til protokollen som ministerfrue:²⁹ "(...) Jens var så overfladisk med hensyn til at sætte mig ind i rollen (...) så jeg måtte søge andre veje for at få nogle af de mest elementære fif (...)." ³⁰

Dette underbygger ikke bare påstanden om, at statsministerfruerollen ikke var fuldt ud etableret, men står også i kontrast til, hvad Lidegaard påstår. Det indikerer desuden, at Virkner selv havde afgørende betydning for udformningen af statsministerfruerollen, da der ikke var nogen at spørge til råds eller et manuskript at følge. Dette markerer en forskel til førstedamerollen som – i modsætning til statsministerfruerollen – var og fortsat er institutionelt forankret som en formel del af præsidentembedet. Den amerikanske førstedame Eleanor Roosevelt (1933-1945) afholdt eksempelvis pressemøder for kvindelige journalister og havde eget sekretariat.³¹ Den amerikanske førstedames sekretariat blev allerede indført i 1902 af den daværende førstedame Edith Roosevelt (1901-1909).³² Ifølge Lisa M. Burns var den senere førstedame Eleanor Roosevelt (1933-1945) såvel som de efterfølgende Mamie Eisenhower (1953-1961) og Jacqueline Kennedy (1961-1963) de første amerikanske førstedamer der for alvor udnyttede deres sekretariat og position som selvstændige skikkelser i offentligheden. Ifølge Burns markerede dette et brud med tidligere traditioner og medførte, at: "Førstedamerne i denne periode (...) blev anerkendt som offentlige personer i deres egen ret".³³ Denne udvikling mødte dog også kritik. Eleanor Roosevelt blev eksempelvis anklaget for at overskride grænserne ved at udnytte sin position som førstedame til politisk indflydelse.³⁴ I modsætning til Eleanor Roosevelts klare fremtræden som offentlig og politisk aktør, befandt Virkner sig i et mere udefineret krydsfelt mellem det private og det politiske. Denne kompleksitet muliggjorde, at Virkners måde at udfylde rollen som statsministerfrue på blev både betydningsfuld og formativ i en dansk kontekst.

Som statsministerfrue var Virkners vigtigste opgave at agere hustru og værtinde samt støtte til Krag. Anne-Sofie Storm Wesche mener, at Virkners opvækst – først under herskabelige forhold og senere trange kår – gav hende en styrke som statsministerfrue, da hun var i stand til at tale med mennesker fra alle samfundslag.³⁵ Virkner har selv beskrevet, at skuespillererfaringen hjalp hende til at lære normerne.³⁶ Hun sørgede eksempelvis for at have en bordplan liggende under sin tallerken ved middagsselskaber, så hun mellem serveringerne kunne øve navne og stillingsbetegnelser på gæsterne. Dette fremkaldte stor respekt blandt de inviterede og den øvrige politiske stab.³⁷ Omvendt oplevede hun selv, at der gik længere tid, før hun høstede samme anerkendelse hos befolkningen:

“I befolkningen gik der lidt længere tid, før jeg følte mig rigtig accepteret, men det var nok fordi, de ikke vidste, hvor hårdt et arbejde, det egentlig er, altid at skulle stå ved sin mands side og altid at skulle sige og gøre det rigtige.”³⁸

Virkners egen opfattelse står i kontrast til Lidegaards analyse, som fremhæver, at hun var populær fra første dag i kraft af parrets berømmelse.³⁹ Selv oplevede Virkner en indre kamp, da hun ofte blev kritiseret for ikke at være socialdemokratisk nok, hvilket gjorde hende usikker, da hun ikke ønskede at compromittere sin mand. Virkner havde således en vision om at fremstå som et godt forbillede og en god støtte til sin mand og partiet. Alligevel forsøgte hun at bevare sine egne holdninger ved eksempelvis at neje for kongelige, selvom det var imod den socialdemokratiske skik. Hun fortsatte som filmskuespillerinde, selvom hun var statsministerfrue, hvilket ikke var tidstypisk for en kvinde i hendes position.⁴⁰ Eksemplerne antyder derfor, at Virkner var en moderne kvinde, som var bevidst om sin rolle i samfundet.

Officielle middage blev som regel afholdt i det private hjem på Egernevej eller i sommerhuset i Skiveren, hvilket var atypisk for et statsministerpar. Virkner fik endda lov til at invitere skuespillerkolleger med til nogle af middagselskaberne, hvilket også var utraditionelt.⁴¹ Kønsrollerne på Egernevej var dog traditionelle efter tidens tand. Datteren Søs Krag erindrede siden, at Virkner stod for alt det huslige i samarbejde med sin mor, mens Krag passede sit job.⁴² Dermed levede familien op idealet om den danske kernefamilie, selvom de modtog hushjælp ved større selskaber.⁴³ Virkners opgave som statsministerfrue var desuden at støtte Krag, når han skulle have afløb for ting: “Mange gange har jeg siddet halvsovende op i sengen og hørt på hans fortrædeligheder (...).”⁴⁴ I nogle situationer krævede det endda, at hun skulle holde på statshemmeligheder. Selv beskriver hun, at det var en fantastisk tom følelse at vide

Helle Virkner og Jens Otto Krag fik sammen sønnen Jens Christian og datteren Astrid Helene, som blev kaldt Søsser. Familien stillede trofast op til pressebilleder – også i det private hjem på Egernvej, hvor Helle Virkner i samarbejde med sin mor stod for alt det huslige. Jens Otto Krag havde desuden sønnen Peter Hansted fra et tidligere forhold. Foto: Arbejdermuseet/ABA

noget, som hun ikke kunne fortælle andre.⁴⁵ Virkner fik eksempelvis kendskab til forlovelsen mellem Dronning Margrethe og Prins Henrik før resten af offentligheden.⁴⁶ Dette viser, at statsministerfruerollen ikke udelukkende var ceremoniel. Virkner skulle lytte til og støtte Krag i fortrolige politiske situationer, hvilket indikerer, at hun også var en usynlig politisk medspiller.

Ligesom Virkner til tider oplevede at leve i en tredobbeltrolle – som skuespiller, husmor og statsministerfrue – levede familien også et dobbeltliv bag en facade. Den ægteskabelige krise satte for alvor ind, da Krag mistede statsministerposten i 1968. Selvom Virkner i sine erindringsbøger opretholder en distance til det private, indvier hun læserne i nogle af Krags utroskaber – blandt andet under et statsbesøg i Sverige:

“Efter middagen var der kaffe i de tilstødende saloner, og på et tidspunkt

opdagede jeg, at Jens var væk. Det samme var en af de svenske embedsmænds koner. Jeg forsøgte at gøre mig lidt usynlig, mens jeg håbede på, at han ville komme hurtigt tilbage.”⁴⁷

Det er tankevækkende, at Virkner ikke skildrer sine egne følelser i denne situation. Wesche mener, at dette fravalg hænger sammen med, at der ikke var skabt rum i rollen som statsministerfrue til at reagere voldsomt, hvilket indikerer, at Virkner – selv da hun ikke var statsministerfrue – forpligtede sig til at opretholde facaden.⁴⁸ Den amerikanske førstedame Jacqueline Kennedy valgte at forholde sig konfrontatorisk til sin mands affærer. Hun skulle angiveligt have vist en gæst rundt i Det Hvide Hus og åbnet døren ind til et kon-

Jens Otto Krag og Helle Virkners ægteskab rummede stor kærlighed – men også svigt i form af Jens Otto Krag's mange utroskaber. Den ægteskabelige krise satte for alvor ind, da Jens Otto Krag mistede statsministerposten i 1968. Foto: Arbejdersynet/ABA

tor med to unge kvinder og sagt: "Det er to af min mands elskerinder."⁴⁹ Virkner forsøgte flere gange at afvikle ægteskabet med Krag, men statsministerfruerollen havde den pris, at "pagten" ikke kunne brydes. Partiet sørgede for at overtale hende til at blive i ægteskabet med Krag under den socialdemokratiske regeringsperiode.⁵⁰ Skilsmissen blev derfor først gennemført i 1973, efter Krag var gået af som statsminister i 1972.⁵¹ Statsministerfruerollen krævede dermed ikke kun loyalitet og repræsentativ snilde. Den krævede også, at Virkner gik på kompromis med sine egne følelser og selvstændighed.

Wesche fremhæver, at Virkner havde en stærk fortrængningsmekanisme.⁵² Den såkaldte fortrængningsmekanisme blev hendes måde at navigere i livet på – både som privatperson og statsministerfrue. Hun undgik at tale om de svære følelser, hvilket Søsler Krag også erfarede i samtalerne med sin mor: "I det hele taget bryder hun [Helle Virkner] sig ikke om at tale om denne periode (...)"⁵³ Fortrængningsmekanismen blev et forsøg på at opfylde samfundets og partiets forventninger. Ved at pakke sorgerne ind i silkepapir kunne Virkner fremstå som en stærk og loyal statsministerfrue, også når privatlivet var præget af modgang.⁵⁴ Teorien om en stærk fortrængningsmekanisme finder yderligere belæg i det, at Virkner ikke beskriver sine egne følelser og tanker direkte i erindringsbøgerne. På den måde opretholdt hun facaden og styrede sin egen fortælling overfor offentligheden ved ikke at lade læserne komme for tæt på. Virkner formåede dog at sætte sit eget præg på rollen som statsministerfrue ved både at opfylde og redefinere forventningerne.

Politisk indflydelse

Selvom Helle Virkner påstår, at hun ikke havde megen politisk indflydelse, vidner kildematerialet om noget andet. Hun hævder i sine erindringer, at hun ikke blandede sig i politiske beslutninger, da hun ofte var henvist til køkkenet, når der skulle tales politik.⁵⁵ Alligevel bekræfter Virkner, at hun to gange påvirkede valget af kulturminister – først med Bodil Koch og senere Niels Matthiasen.⁵⁶ En lignende tendens ses afspejlet hos den amerikanske førstedame, Jacqueline Kennedy, som direkte overtalte John F. Kennedy til at underskrive et forbud mod atomprøvesprængninger.⁵⁷ Eksemplerne illustrerer, hvordan Virkner og Jacqueline Kennedy kunne udøve indflydelse gennem deres ægteskab med statsoverhovedet. Deres rolle som hustruer gav dem adgang til samtaler og rum, hvor de – uden formelt mandat – kunne præge væsentlige beslutninger. Denne indirekte magt er vanskelig at indfange, eftersom den ofte nedtones eller benægtes for at undgå kritik. Virkner engagerede sig derudover i kommissionsarbejde under Jens Otto Krag's regeringsperioder.⁵⁸ Dette var ikke set før og antyder en vis form for modernisering af selve stats-

Helle Virkner havde et godt forhold til flere udenlandske statsoverhoveder – bl.a. den sovjetiske ministerpræsident, Nikita Khrusjtjov, og den amerikanske præsident, Lyndon B. Johnson. Helle Virkners politiske indflydelse som statsministerfrue bør ikke underkendes i denne sammenhæng. Nikita Khrusjtov var på officielt besøg i Danmark i juni 1964 sammen med sin ægtefælle Nina Khrusjtov. Her besøgte Khrusjtov-parret sammen med Jens Otto Krag og Helle Virkner landbogården Højbo i Ellinge, så de kunne se et dansk mønsterbrug. Højbo var drevet af Jens Andersen, formand for De samvirkende Husmandsforeninger i Fyns Stift. Foto venligst udlånt af Højbo.

ministerfruerollen. Virkner var formand for Plejehjemskomiteen af 1965, hvis arbejde bestod i at indsamle penge til opførslen af private plejehjem. Hun uddyber, at hun gik ind i komiteen, fordi det ikke var nok for hende at være skuespiller – til trods for sin krævende rolle som statsministerfrue.⁵⁹ Denne bemærkning er interessant, da den berører en form for rodløshed hos Virkner

i rollen som statsministerfrue. Hun blev også formand for organisationen Pito, som arbejdede for at forbedre vilkårene for grønlændere i Danmark.⁶⁰ Eksemplerne viser, at hun som statsministerfrue havde en oprigtig politisk interesse, selvom statsministerfruerollen ikke havde en direkte politisk funktion.

Som tidligere nævnt agerede Virkner privat støtte for Krag, når han skulle have afløb for sine problemer. Denne rolle anser jeg også som udtryk for indirekte politisk indflydelse, selvom Virkner underspiller dette i sine udtalelser. Hun hævder blandt andet, at hun ikke havde forstand på politik.⁶¹ Jeg vil vove at påstå, at Virkner bidrog med mere, end hun gav udtryk for. Hun havde en særlig evne til at charmere sig ind på statsoverhoveder, hvilket tidligere folketingsmedlem for Socialdemokratiet, Søren Hansen, også pointerer:

“Jeg tror, at Helle på de der rejser var med til at bryde isen. Dels så hun helvedes godt ud. Det spillede en vis rolle, fordi de der ledende politikere, det var jo alle sammen mænd.”⁶²

Krag agerede mellemmand mellem USA og Sovjetunionen under den kolde krig.⁶³ Jeg mener, at Virknens rolle i Krags position ikke bør underkendes her. Virkner havde et godt forhold til både den sovjetiske ministerpræsident, Nikita Khrusjtjov, og den amerikanske præsident, Lyndon B. Johnson. I 1964 aflagde Khrusjtjov statsbesøg i Danmark, hvor han afbrød sin egen tale for at overbringe 30 ukrainebrød specielt til Virkner.⁶⁴ Det indikerer, at hun havde gjort et godt indtryk på den sovjetiske ministerpræsident tidligere. Under Khrusjtjovs statsbesøg sendte Johnson et takkekort til Krag, hvori det fremgik: “(...) at han var lidt misundelig på Khrusjtjov, der nu som officiel gæst nød (...) Helle Virknens gode selskab.”⁶⁵ Johnson var meget betaget af Virkner, hvilket præsidentens arkiv også bevidner. Af et talepapir fra 1964 fremgår det:

“Fru. Helle Virkner Krag, hyldet som en af Europas 10 skønneste kvinder, og en af de mest populære skuespillerinder i Danmark (...)”⁶⁶

Dertil er vedlagt en biografi om Virkner, hvori det konstateres, at hun er meget politisk interesseret. Dette underbygger min egen påstand om, at hun underspiller sin politiske begavelse i erindringerne. Det er værd at bemærke, at Johnson biografi om Virkner er længere end den om Krag, hvilket kan ses som udtryk for Johnsons personlige interesse.⁶⁷ Krag og Virkner besøgte Det Hvide Hus flere gange i løbet af Johnsons præsidentperiode. I 1966 benyttede Johnson endda lejligheden til at danse kinddans og drøfte politik med Virkner

under et statsbesøg.⁶⁸ Selv beskriver Virkner, at hun under festen også drøftede velfærdspolitik med en tidligere demokratisk præsidentkandidat.⁶⁹ Dermed charmerede hun sig ikke blot ind på magtfulde statsoverhoveder. Hun diskuterede også sine egne politiske holdninger, hvilket jeg anser som en indikation på politisk indflydelse – endda blandt de helt store magthavere.

Krag udnyttede Virkners popularitet politisk. Virkner har beskrevet et besøg hos den franske præsident Charles de Gaulle i 1963, hvor Krag brugte hende til at påvirke præsidentens holdning til de europæiske markeder.⁷⁰ Eksemplet viser, at Virkners evne til at charmere og sørge for en uformel stemning havde afgørende betydning for Krags politiske virke. På samme måde blev Jacqueline Kennedys charme og intellekt også udnyttet i politiske situationer.⁷¹ Helle Virkner reflekterede selv over sin politiske rolle:

“Nu bagefter er det morsomt at tænke på, at jeg uden selv at ville det i en stor del af mit liv har været tæt på meget store beslutninger for Danmark og danskerne.”⁷²

Denne eftertanke illustrerer ikke blot hendes eget underspil af sin politiske rolle, men viser også, at statsministerfruen potentielt kunne udøve større politisk indflydelse end rollen officielt blev anerkendt for.

Offentlighedens søgelys, pressens påvirkning og forventninger

Som statsministerfrue trådte Helle Virkner ind på en ny offentlig scene – i en ny rolle – hvor spillereglerne var anderledes end dem, hun kendte fra sit fag. Med fremkomsten af danske massemedier blev statsministerfruens forpligtelser og rolle som kvindeideal formet ud fra mediernes portrætteringer. Jens Otto Krag og Helle Virkner er ofte blevet sammenlignet med det amerikanske præsidentpar Kennedy, hvortil Jakob Steen Olsen har påpeget, at Virkner besad en særlig mediebevidsthed. Sammenligningen med det amerikanske præsidentpar er ikke ubegrundet, da både Jacqueline Kennedy og Helle Virkner skabte et image af at være helt almindelige mennesker.⁷³ Det gav eksempelvis god omtale i *Jyllands-Posten*, at Virkner inviterede den sovjetiske ministerpræsident Nikita Khrusjtjov på kalvesteg og jordbær med fløde i det private hjem på Egernevej.⁷⁴ Ligeledes blev det positivt bemærket, at Kennedy indrettede en legeplads og børnehave i Det Hvide Hus.⁷⁵ Eksemplerne viser, at begge kvinder forsøgte at tilpasse sig rollen som moderne statsministerfrue og førstedame. Samtidig illustrerer det, hvordan *framing* bidrager til at konstruere et idealbillede af politikeres ægtefæller ud fra traditionelle kønsstereotype normer. Denne idealiserede og kønsstereotype *framing* kan ligeledes

spores tilbage til 1959, hvor Krag og Virkner blev gift. I *Billed-Bladet* fra 1959 fremstilles parret som et almindeligt dansk ægtepar, som spiser frikadeller og bor i et rækkehus. Denne portrættering centrerer sig i høj grad om Virkners rolle som både husmor og kendt skuespillerinde. Artiklen er interessant, da den fremstår som et tidligt forsøg på at bringe Krag tættere på vælgerne gennem Virkners mediebevidsthed – også før hun blev statsministerfrue.⁷⁶ Jeg vil derfor mene, at Virkners mediebevidsthed og offentlighedens interesse i hendes rolle som statsministerfrue beroede på hendes i forvejen etableret kendidarakter. Søsner Krag har beskrevet, at Krag i modsætning til Virkner havde et anstrengt forhold til journalister. Krag brød sig eksempelvis ikke om at stille op til “ligeegyldigheder”, som han selv skulle have udtrykt det.⁷⁷ Ligeledes blev han beskrevet som “politikeren med den kolde, klare hjerne” i en artikel fra *Se og Hør* i 1962, hvorfor Virkners mediebevidsthed blev afgørende for parrets popularitet. Gennem mediernes *framing* blev Virkner tildelt en indirekte politisk rolle, hvor hendes image og brede popularitet blev et redskab til at styrke Krag folkelighed og parrets samlede appel, hvilket flere kilder også påpeger.⁷⁸

Det danske samfund har gennem det 20. århundrede oplevet en stigende amerikanisering.⁷⁹ Et væsentligt element i denne udvikling blev fremvæksten af danske billedbårne ugeblade. Den 5. april 1938 udkom *Billed-Bladet* for første gang, og senere fulgte *Se og Hør* i 1953. Begge ugeblade var inspireret af det amerikanske magasin *Life*. Ugebladene fremviste billeder og illustrationer af både amerikanske og danske berømtheder, hvilket skabte en øget kendiskultur.⁸⁰ Ugebladenes fokus på sensationsprægede overskrifter og indhold om kendtes privatliv kom ligeledes til at præge den øvrige pressekultur. Sensationspressen fik sit danske gennembrud i 1960'erne med dagblade som *Ekstra Bladet* og *B.T.*⁸¹ I løbet af 1960'erne blev fjernsyn i højere grad allemandseje, og både radio- og tv-udsendelser blev mere folkelige og underholdningsbestemte.⁸² Jeg vil mene, at denne udvikling kan have bidraget til, at skuespillere og kunstnere blev en slags folkeeje. Jeg har dertil observeret en klar tendens i ugebladenes portrættering af Virkner som statsministerfrue. *Se og Hør* frembringer som udgangspunkt sensationspræget indhold i modsætning til *Hjemmet* og *Illustreret Familiejournal*, som forsøger at portrættere privatlivet hos statsministerparret. *Billed-Bladet* fokuserer primært på at formidle den repræsentative og officielle rolle af Virkner som statsministerfrue, hvilket står i kontrast til de andre ugeblade.⁸³ Ugebladene omtaler desuden Virkner forskelligt – både i forhold til efternavn og stilling. I situationer, hvor Virkner optræder med Krag, benævnes hun primært som “fru Helle”.⁸⁴ I andre sammenhænge benævnes hun som “statsministerfrue”.⁸⁵ Denne betegnelse er primært anvendt, når Virkner er portrætteret uden Krag. Dette indikerer, at

pressen påvirkede offentlighedens syn på statsministerfruerollen i måden at differentiere omtalerne på. Gennem pressens feminiserende *framing* blev Virkner fastholdt i en husmoderrolle – på trods af, at hun samtidig havde en selvstændig karriere som skuespillerinde. I situationer hvor Virkner omtales som “statsministerfrue” understreges den officielle og repræsentative funktion. Modsætningsvist fremhæves rollen som husmor og ægtefælle, når hun omtales “fru Helle”. Dermed medvirkede pressen til at fastholde den komplekse kønsstereotype dobbeltrolle, som statsministerfruen var underlagt.

Helle Virkner moderniserede statsministerfruerollen – bl.a. ved at beholde sit erhverv som skuespillerinde, selvom hun var gift med landets statsminister. I slutningen af perioden brød hun med forventningerne til rollen som statsministerfrue ved eksempelvis at optræde som Nyhavnsluder på Dyrehavsbakken sammen med skuespillerkollegaen Malene Schwartz i 1972. Billederne skabte store overskrifter rundt om i verden. På hjemmefronten kæmpede Helle Virkner en kamp for retten til skilsmisse. Skilsmissen mellem Jens Otto Krag og Helle Virkner gik dog først igennem i 1973, da Krag var gået af som statsminister. Malene Schwartz og Helle Virkner er her fotograferet under optagelserne til DR's udsendelsesrække: “Pusterummet”. Foto: Arbejdermuseet/ABA

Da Virkner blev statsministerfrue i 1962, fokuserede pressen på, hvorvidt hun kunne fortsætte sit erhverv som skuespillerinde.⁸⁶ I en artikel i *B.T.* udtalte Virkner om sin nye rolle: "(...) naturligvis vil mine officielle pligter og min hovedrolle som min mands kone og vore børns mor komme i første række."⁸⁷ Offentlighedens og mediernes forventninger var dermed indlejret i de stereotype kønsrollemønstre, hvilket Virkner var bevidst om. Trods denne bevidsthed formåede hun senere at træde i karakter overfor pressen. I 1960'erne var pressen generelt optaget af, hvordan statsministerparret boede, hvad de spiste og serverede for deres gæster.⁸⁸ I begyndelsen opfyldte hun offentlighedens forventninger. Det skabte stor beundring, at hun klarede rollen som husmor, skuespillerinde og statsministerfrue ved siden af sit kommissionsarbejde.⁸⁹ I 1970'erne interesserede pressen sig i højere grad for Virknens egne holdninger – særligt til rollen som statsministerfrue.⁹⁰ Hun brød med forventningerne til sin rolle som statsministerfrue ved eksempelvis at optræde som Nyhavns luder på Dyrehavsbakken og kritisere offentlighedens kvinde-syn.⁹¹ Dertil kritiserede hun åbent statsministerfrurollen i *Hjemmet* i 1972: "Det er poppet og utilstrækkeligt at blive udråbt til en slags topfigur på grund af noget, man ikke selv er."⁹² Jeg mener, at disse optrædener skal forstås ud fra Virknens skilsmissekamp og forsøg på at modernisere statsministerfrurollen. Moderniseringen kan desuden læses i Virknens omtale af fremtidige statsministerfruer i blandt andet *Thisted Dagblad* fra 1972:

"Fremtiden vil aldrig give Danmark en statsministerkone, som bare går hjemme og stikker blomster i vand. Det er helt normalt, at både mand og kone arbejder (...) Ja, egentlig kan jeg jo opfattes som repræsentant for et mere tidssvarende familiemønster, og det har nok sin betydning, når kendte folk som os bryder vaneforestillingerne hos folk."⁹³

Virkners udtalelse indikerer, at hun var bevidst om sin magt som offentligt kendt person og statsministerfrue. Derfor fremhævede hun også behovet for mere tidssvarende familiemønstre i forsøget på at fremme ligestillingen. Virknens udvikling i pressehåndtering vidner således om en gradvis frigørelse fra mediernes kønsstereotype *framing* og forventninger til statsministerfrurollen. Hun forsøgte først at indordne sig de traditionelle kvindeidealer. Senere udfordrede hun offentlighedens kønsnormative forventninger, hvilket kan have bidraget til en ny forståelse af kvinders rolle i både privat og offentlig sammenhæng.

Virkners pressehåndtering og mediebevidsthed manifesterede sig endvidere i hendes strategiske brug af pressen. Hun udnyttede blandt andet pressen til at plante skilsmisseygter i forsøget på at komme ud af ægteskabet med Krag.⁹⁴

Helle Virkner blev af flere udenlandske medier kåret som en af verdens smukkeste kvinder. Derfor blev hendes skønhed og elegante fremtoning et væsentligt element i pressens portrættering af hende. Selvom Helle Virkner var bevidst om stilens magt og løbende fravalgte dyr designermode, gik hun ikke klædt som den gennemsnitlige dansker. Her er hun portrætteret ved en forestilling i Polens Nationalteater under et statsbesøg hos den polske premierminister i 1967.

Foto: Arbejdermusæet/ABA

Virkner udgav også erindringsartikler i *Hjemmet* og skrev klummer for aviser som *Aalborg Stiftstidende*.⁹⁵ Skriverierne kan ses som en form for politisk indflydelse, da hun gennem personlige beretninger potentielt formåede at påvirke den offentlige mening. Til sammenligning udgav og skrev den amerikanske førstedame, Eleanor Roosevelt, også ugentlige klummer, hvilket gjorde hende til en vigtig stemme for de idealer, hun promoverede.⁹⁶ Disse eksempler illustrerer, hvordan Roosevelt og Virkner håndterede pressen ved aktivt at skabe en platform til at fremme egne mærkesager og forme offentlighedens syn på rollen som førstedame og statsministerfrue.

Virkners skønhed var et væsentligt element i mediernes portrættering af hende som statsministerfrue, hvilket datidens pressefotos også bevidner.⁹⁷ Denne fremstilling er et tydeligt eksempel på, hvordan statsministerfruers legitimitet påvirkes af mediernes *feminisering*. Virkner blev flere gange udpeget som en af verdens smukkeste kvinder.⁹⁸ Bo Lidegaard mener, at Virkner var bevidst om sin egen skønhed, da hun besad et stærkt element af selvscenearrangement.⁹⁹ Virkner blev af offentligheden set som et modeikon, ligesom Kennedys påklædning var et centralt element i hendes offentlige fremtoning, hvilket afspejler, hvordan førstedamers stil kan have en politisk dimension.¹⁰⁰

Ifølge Inger H. Dalsgaard fungerer tøjet dermed som et kommunikationsmiddel for førstedamers egne værdier og partiets politik.¹⁰¹ Virkner beskrev siden, at hun var bevidst om stilens magt. Hun forsøgte blandt andet at klæde sig korrekt ud fra socialdemokratiske standarder.¹⁰² I en artikel fra *Aktuelt* i 1962 blev det fremhævet, at Virkner formåede at balancere sit smukke ydre med det socialdemokratiske dna ved at fravælge dyr designermode.¹⁰³ Dette underbygger Dalsgaards påstand om, at tøjet fungerer som kommunikationsmiddel. Virkner gik dog ikke klædt som arbejderklassen, selvom hensigten var at promovere socialdemokratiske idealer (se billede nedenfor). Virkner interesserede sig for datidens mode, og derfor blev hendes modesans også kritiseret i medierne. Det er bemærkelsesværdigt, at den kritiske presseomtale – som Virkner oplevede som statsministerfrue – udelukkende omhandlede hendes påklædning. I en artikel fra *B.T.* i 1966 blev hun eksempelvis kritiseret for at være for kontroversiel i sin påklædning:

“Sagen er den, at mrs. Krag er gået over til den korte mode. Navnlig med bæreren i siddende stilling slutter kjolen nogle diplomatiske centimeter over knæet”.¹⁰⁴

Omvendt høstede Virkners korte kjoler anerkendelse i *Billed-Bladet*, som så det som udtryk for statsministerfruens modebevidsthed.¹⁰⁵ Dette viser, at Virkner balancerede mellem tradition og modernitet i sit tøjvalg. Tøjet fungerede som visuel kommunikation, hvortil det afspejlede og udfordrede samfundets normer. Virkners modesans blev derfor både kritiseret og anerkendt i medierne, hvilket understreger pressens rolle i at forme forventningerne til statsministerfrurollen gennem en *feminisering* og *framing*.

Spindoktor og afvæbning

Helle Virkner udnyttede ikke kun pressen til at fremme egne mærkesager. Hun var også bevidst om den politiske magt, medierne havde. Anne Sofie

Storm Wesche påpeger, at hun besad en vigtig og uset funktion som spindoktor for Jens Otto Krag, fordi hun vidste, hvad en god historie var. Ifølge Wesche gav det sympati at lade offentligheden se, hvordan statsministerparret boede.¹⁰⁶ Virkner lod sig eksempelvis portrættere i køkkenet under juleforberedelserne, og parret lod sig sammen fotografere i stuerne på Egernvej.¹⁰⁷ Selvom denne fremstilling tydeligvis er opstillet og idealiseret, skabte det god omtale og medvirkede til at øge Krag's folkelige popularitet. Jeg mener, at Virkner forstod at udnytte mediernes *framing* strategisk ved at lade pressen skabe et genkendeligt narrativ omkring parrets privatliv og ægteskab. Virkner markerede sig endvidere som spindoktor i sin rådgivning af Krag's offentlige optrædener. Søsner Krag har pointeret, at Virkner forbedrede Krag's tøjstil.¹⁰⁸ Dette illustrerer, at Virkner forstod betydningen af den offentlige fremtoning og stilens magt. Derudover besad hun tv-erfaring, som Krag tog ved lære af, hvilket indikerer, at Virkner's mediebevidsthed endnu en gang var afgørende for parrets offentlige fremtoning og popularitet.¹⁰⁹ I en artikel fra *Billed-Bladet* i 1965 blev det fremhævet, at Virkner formåede at gøre Krag mere præcis, ligesom det pointeres, at:

“Fjernsynet har i de senere år givet Krag såvel som andre politikere et særdeles godt medium, og Krag forstår at bruge det. Her sporer man nok skuespillerindens kunnen.”¹¹⁰

Dermed blev Virkner direkte tilskrevet betydning som Krag's spindoktor, hvilket jeg mener bør læses som endnu et tegn på politisk indflydelse. Virkner blev en central aktør i Krag's politiske succes, fordi hun havde en skarp forståelse for spin og politisk kommunikation – selvom kilderne ikke adskiller hendes indsats fra statsministeriets.

Wesche mener, at Virkner var en lige så eminent spindoktor for sig selv.¹¹¹ Hun havde en særlig evne til at afvæbne journalisternes spørgsmål:

“Hun fanger den bold, han kaster, betragter den kort, og triller den så med et smil hen i modsatte hjørne. Man tror, hun svarer, men i virkeligheden fortæller hun sin egen lille historie. Den hun selv har valgt at fortælle.”¹¹²

Dette bekræfter endnu en gang Virkner's mediebevidsthed og evne som spindoktor. Hun formåede at kontrollere pressens narrativer, hvilket skilsmisserytterne også demonstrerer. Selvom det gik imod hendes eget behov, støttede hun offentligt Krag's ønske om dementi i 1970.¹¹³ Dagen efter sin opbakning, publicerede Virkner et debatindlæg om utroskab.¹¹⁴ Denne kilde er væsentlig og interessant, da Virkner mellem linjerne åbner op for sit privatliv og mani-

Flere kilder påpeger, at Helle Virkner øgede Jens Otto Krag's folkelighed. Helle Virkners mediebevidsthed og skarpe sans for at afvæbne journalisters spørgsmål gjorde hende til en eminent spindoktor. Dette bekræfter, at Helle Virkner som statsministerfrue besad større politisk indflydelse end hidtil antaget. Foto: Arbejdermuseet/ABA

fester et direkte politisk budskab om ligestilling i utroskabssager. Samtidig formåede hun også at styre fortællingen om sig selv og sin rolle som statsministerfrue ved aktivt at fremme egne synspunkter. Gennem sin strategiske brug af pressen bidrog hun således til at udfordre og modernisere forestillingerne om, hvad en statsministerfrue kunne være. Denne form for aktiv iscenesættelse kan ses som et bevidst forsøg på at påvirke og forme mediernes *framing* af statsministerfruerollen. Samlet set indikerer denne udvikling, at Virkner indtog en større politisk rolle som statsministerfrue end først antaget.

Konklusion

Helle Virkners rolle som statsministerfrue blev i perioden 1962-1968 og 1970-1972 præget af offentlighedens og mediernes kønsstereotype forventninger. Det blev forventet, at hun fungerede som et kvindeideal, en god husmor og en støtte for Jens Otto Krag, samtidig med at hun repræsenterede Danmark udadtil. Gennem sin mediebevidsthed, strategiske iscenesættelse og offentlige engagement opfyldte, udfordrede og moderniserede hun disse traditionelle forventninger til statsministerfruerollens officielle, repræsentative og husmoderlige pligter.

Jeg har med denne artikel belyst en rolle, som ikke hidtil har været undersøgt i dansk politik og mediehistorisk forskning. Den danske statsministerfruerolle er ikke institutionelt forankret, hvorfor Helle Virkner medvirkede til at skabe den første offentlige udgave af den danske statsministerfrue. Helle Virkner var grundet sin karriere som skuespillerinde et kendt ansigt i offentligheden, hvilket skabte et brud med tidligere mere anonyme statsministerfruer. Selvom Helle Virkners rolle som statsministerfrue ikke er repræsentativ for hele rækken af statsministerfruer, viser denne analyse, at Helle Virkner skabte og moderniserede den offentlige version af den danske statsministerfruerolle ved at opfylde og redefinere de kønsstereotype forventninger til rollen i den private og offentlige sfære.

Pressen medvirkede til at forme statsministerfruerollen ved at portrættere denne ud fra samfundets kønsstereotype normer. Helle Virkner udfordrede disse normer gennem sin strategiske brug af medierne. Hun brugte sin mediebevidsthed og formåede dermed at forene de traditionelle forventninger med en mere moderne forståelse af statsministerfruens rolle. Lisa M. Burns' begreber *framing* og *feminisering* viser, hvordan mediernes iscenesættelse påvirkede offentlighedens opfattelse af Helle Virkners rolle som statsministerfrue.

Til sammenligning har den amerikanske førstedamerolle indtaget en større politisk funktion og er institutionelt forankret i modsætning til den danske statsministerfruerolle. Alligevel besad Helle Virkner større politisk indflydelse end hidtil antaget. Hun charmerede sig ind på statsoverhoveder, engagerede sig i politisk kommissionsarbejde og påvirkede Jens Otto Kragss politiske beslutninger i det private. Hun udfyldte derudover en overset funktion som spindoktor, hvorfor hendes rolle i Jens Otto Kragss politiske virke ikke bør underkendes. Samtidig balancerede hun de socialdemokratiske forventninger til rollen, hvilket understreger de politiske aspekter af hendes virke som statsministerfrue.

Afslutningsvist kan det konstateres, at Helle Virkner i perioden gennemgik en tydelig udvikling i sin rolle som statsministerfrue. Hun indtog en mere aktiv position i offentligheden end hendes forgængere, hvortil hendes fortrængningsmekanisme og glamourøse facadeopretholdelse blev afgørende for hendes og parrets popularitet. Helle Virkner repræsenterede dermed en ny type politisk ægtefælle og fortjener anerkendelse for sit bidrag til både dansk politik og offentlighedens syn på kvinder tæt på magten. Samlet set afspejler Helle Virkners statsministerfruerolle en historisk udvikling i en periode, hvor kønsnormer blev udfordret, og hvor Helle Virkner blev den moderne statsministerfrue, som fortjener at blive husket.

Noter

1. Charlotte Striib og Jakob Steen Olsen, *Det gode selskab* podcast 2022
2. Lisa M. Burns, *First Ladies and the Fourth Estate: Press Framing of Presidential Wives* (DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008).
3. "Stryg Krag...", *Viborg Stifts Folkeblad*, 28. november 1972, 1.
4. Maria Helleberg, *Kærlighedshistorier*, 1. udg. (Kbh: Lindhardt og Ringhof, 2012); Mette Vibe Utzon, *Førstedamer*, 1. udg. (Kbh: Ekstra Bladet, 2007).
5. Bo Lidegaard, *JOK: Jens Otto Krag – en biografi*, 1. udg. (Kbh: Gyldendal, 2021); Anne-Sofie Storm Wesche, *Helle Virkner: en biografi*, 1. udg. (Kbh: Gyldendal, 2012).
6. Lisa M. Burns, *First Ladies and the Fourth Estate: Press Framing of Presidential Wives* (DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008); Inger H. Dalsgaard, "Når tøjet taler: amerikanske førstedamers politiske stil," *Retorik magasinet* (2018).
7. Søs Krag og Peter Salskov, *Min fars datter*, 1. udg. (Kbh: Ekstra Bladet, 2006); Helle Virkner, *Scenen skifter*, 1. L&R udg. (Lindhardt og Ringhof, 1968; repr., 2018); Helle Virkner, *Hils fra mig og kongen* (Kbh: Aschehoug, 1994); Helle Virkner, *Billeder fra mit liv*, 3. udg. (Kbh: Aschehoug, 1998).
8. Rud Kofoed, "Bog om far censureret", *Ekstrabladet.dk*, 1. oktober 2005 (tilgået 17. april 2025),
9. Burns 2008, 7-9.
10. Ibid, 89+120.
11. Torild Skard, *Women of Power: Half a Century of Female Presidents and Prime Ministers Worldwide*. Bristol: Policy Press, 2014.
12. Forfatterens egen kortlægning af samtlige ugebladsudgivelser fra Hjemmet, Illustreret Familiejournal, Billed-Bladet og Se og Hør samt et bredt udsnit af dagspressen om Helle Virkner og andre danske statsministerfruer i perioden 1959–1973 danner det empiriske grundlag for denne analyse.
13. Maria Helleberg, *Kærlighedshistorier*, 1. udgave, (Kbh: Lindhardt og Ringhof, 2012), 53.
14. Mette Vibe Utzon, *Førstedamer*, 1. udgave, (Kbh: Ekstra Bladet, 2007), 10.
15. Se eksempelvis betegnelsen "Andendame" og "fru Helle og fru Statsminister" i hhv. Eva Bendix, "Skønhed ingen hindring," *Aktuelt*, 9. september 1962, 2, 17. & "Kontakt i kulden," *Billed-Bladet*, 28. februar, 1964, 20-25.
16. Se eksempelvis Virkner 1994, 141.
17. Virkner 1994, 29; Helleberg 2012, 46.
18. Burns 2008, 78-79 + 84.
19. "Stil giver Michelle Obama magt artikel," *Videnskab.dk*, 2009 (tilgået 21. december, 2024).
20. Lidegaard 2021, 331.
21. Burns 2008, 14.
22. Inger H. Dalsgaard, "Når tøjet taler: daamerikanske førstedamers politiske stil," *Retorik magasinet* (2018): 16.
23. Lidegaard 2021, 333-334 + 380.
24. Se side 10
25. Virkner 1968, 69 + 76-78.
26. Virkner 1994, 141.
27. *Krag & Virkner*, episode 3, "Kold krig 1962-1968," Instrueret af Thure Lindhardt, 2022, på Danmark Radio.
28. Lidegaard 2021, 329-330.
29. Virkner 1968, 42 + 88.
30. Virkner 1994, 129.
31. Anna Eleanor Roosevelt, *The Autobiography of Eleanor Roosevelt* (New York: Curtis Publishing Co., 1961), 170-172.

32. Burns 2008, 5.
33. Ibid, 80.
34. Ibid, 92.
35. Anne-Sofie Storm Wesche, *Helle Virkner: en biografi*, 1. udgave, (Kbh: Gyldendal, 2012), 28-30.
36. Virkner 1994, 114-115.
37. Ibid, 129.
38. Ibid, 132.
39. Lidegaard 2021, 331.
40. Virkner 1994, 230-233 + 356.
41. Ibid, 145 + 255.
42. Søsner Krag and Peter Salskov, *Min fars datter*, 1. udgave, (Kbh: Ekstra Bladet, 2006), 25.
43. Virkner 1994, 120.
44. Ibid, 122.
45. Ibid, 236.
46. Ibid, 241.
47. Ibid, 212-213.
48. Wesche 2012, 154.
49. Katherine Pancol, *Jackie Kennedy – bag masken* (Kbh: Allers Forlag, 1997), 132-133.
50. Lidegaard 2021, 570-571.
51. Virkner 1994, 186 + 189.
52. Wesche 2012, 295.
53. Krag and Salskov 2006, 95.
54. Wesche 2012, 297.
55. Virkner 1994, 32 + 44.
56. Ibid, 166 + 176.
57. Pancol 1997, 141.
58. Ole Boje, "Politikeren Helle Virkner: Jeg er en hård banan", *Illustreret Familie Journal*, 19. november, 1973, 4-5.
59. Virkner 1994, 92-93 + 321.
60. "Familie-kontakt med de unge grønlændere," *Aktuelt*, 25. oktober 1966, 15.
61. Utzon 2007, 31.
62. *Krag & Virkner*, episode 3, 2022, 28:42-28:54.
63. Lidegaard 2021, 416-417.
64. Virkner 1994, 207-209.
65. Lidegaard 2021, 417.
66. David Klein, "Memorandum for Mr. Moyers, Mr. Valenti, Mr. Busby", 6. juni 1964, LBJ Presidential Archive, 2. (Citatet er oversat til dansk)
67. Ibid, 5.
68. Virkner 1998, 149 + 152.
69. Ibid, 155-157.
70. Virkner 1994, 218.
71. Pancol 1997, 135-136.
72. Virkner 1994, 96.
73. "Helle Virknens tragiske kærlighedshistorie: Kunne ikke klare ydmygelserne længere," *BT*, 2022 (tilgået 25. oktober, 2024).
74. "Helles menu", *Jyllands-Posten*, 11. juni 1964, 24.
75. Pancol 1997, 125-126.
76. Keith Keller og Mogens Amsnæs, "Hjemme hos Krag", *Billed-Bladet*, 20. november, 1959, 12-17.
77. Krag and Salskov 2006, 16.

78. Se eksempelvis Lidegaard 2021, 331.; Wesche 2012, 108.
79. Søren Hein RasAmussen, Rasmus Rosenørn, and Universitet Syddansk, *Amerika i dansk kulturliv 1945-75*, 1. udgave, University of Southern Denmark studies in history and social sciences, vol. 411., (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2010), 11-12 + 31.
80. Ibid, 213-216.
81. Klaus Bruhn Jensen and Ib Bondebjerg, *Dansk mediehistorie 3, 1960-1995* (Kbh: Samleren, 1996), 252-254.
82. Ibid, 125-127.
83. Forfatters observation efter gennemlæsning af artikler om Helle Virkner i de fire ugeblade i perioden 1959-1973.
84. Se eksempelvis "Statsministeren og fru Helle i Paris," *Se og Hør*, 1. februar, 1963, 4.
85. Se eksempelvis "Ebbe sidder på tre poster," *Se og Hør*, 22. februar, 1963, 11 (billedtekst).
86. Se eksempelvis "Rigets 2. Dame filmer fortsat," *Se og Hør*, 14. september, 1962, 14-15.
87. "Fru Helle svigter ikke filmen," *B.T.*, 4. september 1962, 2.
88. Se eksempelvis "Helles Menu," *Jyllands-Posten*, 11. juni 1964, 24.
89. "Hygge på Egernevej," *Sønderjyden*, 9. december 1966, 1.
90. Se eksempelvis "Tæt på en ny Helle Virkner Krag," *Hjemmet*, 1. april, 1972, 19.
91. "Jeg kan ikke leve min mands liv," *Billed-Bladet*, 26. maj, 1972, 24-25.
92. "Tæt på en ny Helle Virkner Krag," *Hjemmet*, 1. april, 1972, 18.
93. "Helle Virkner: Jeg vil ikke gå hjemme og stikke blomster i vand," *Thisted Dagblad*, 27. maj 1972, 12.
94. Krag and Salskov 2006, 94.
95. Lise Nørgaard, "Helle Virknens erindringer i HJEMMET," 20. august, 1968, 48-51; Virkner 1994, 158.
96. Burns 2008, 84-85.
97. Se eksempelvis "Danmarks bedst klædte damer," *Se og Hør*, 22. marts, 1963, 6.
98. Virkner 1968, 89; "Roser til Helle...", *Ny Dag* (Nakskov), 7. august 1963, 12.
99. *Krag & Virkner*, episode 1, "Det første møde 1945-1959," instrueret af Thure Lindhardt, 2022, på Danmarks Radio.
100. Burns 2008, 87-89.
101. Dalsgaard 2018, 18.
102. Virkner 1994, 130-131.
103. *Aktuelt*, 9. september 1962, 17.
104. "Kjolen er for kort, fru Krag," *B.T.*, 22. april 1966, 56.
105. "Kort og godt," *Billed-Bladet*, 7. juli, 1967, 10.
106. Se eksempelvis Wesche 2012, 109 + 307.
107. Henry T. Meyer, "Vi besøgte Statsministeren Jens Otto Krag og fru Helle," *Illustreret Familiejournal*, 3. december, 1963, 50-51.
108. Krag and Salskov 2006, 30.
109. Virkner 1994, 155.
110. "Enspænderen," *Billed-Bladet*, 14. maj, 1965, 14.
111. Wesche 2012, 277.
112. Ibid, 276.
113. "Helle Virkner Krag: – Nu kan vi vel få ro!," *Demokraten*, 10. november 1970.
114. "Helle Virkner Krag om skilsmisse og utroskab," *Vejle Amts Folkeblad*, 11. november 1970, 6.

Materialefortegnelse

- Bendix, Eva. "Skønhed ingen hindring." *Aktuelt*, 9. september 1962, 2.
- Boje, Ole. "Politikeren Helle Virkner: Jeg er en hård banan", *Illustreret Familie Journal*, 19. november, 1973.
- Bruhn Jensen, Klaus og Ib Bondebjerg. *Dansk mediehistorie 3, 1960-1995*. Kbh: Samleren, 1996.
- Burns, Lisa M. *First Ladies and the Fourth Estate: Press Framing of Presidential Wives*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008.
- Dalsgaard, Inger H. "Når tøjet taler: amerikanske førstedamers politiske stil." *Retorik magasinet* (2018).
- "Danmarks bedst klædte damer." *Se og Hør*, 22. marts, 1963.
- "Ebbe sidder på tre poster." *Se og Hør*, 22. februar, 1963.
- "Enspænderen." *Billed-Bladet*, 14. maj, 1965.
- "Familie-kontakt med de unge grønlandere." *Aktuelt*, 25. oktober 1966.
- "Fru Helle svigter ikke filmen." *B.T.*, 4. september 1962.
- Hein Rasmussen, Søren, Rasmus Rosenørn og Universitet Syddansk. *Amerika i dansk kulturliv 1945-75*. University of Southern Denmark studies in history and social sciences, vol. 411. 1. udgave. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2010.
- Helleberg, Maria. *Kærlighedshistorier*. 1. udgave. Kbh: Lindhardt og Ringhof, 2012.
- "Helles menu." *Jyllands-Posten*, 11. juni 1964.
- "Helle Virkner: Jeg vil ikke gå hjemme og stikke blomster i vand." *Thisted Dagblad*, 27. maj 1972.
- "Helle Virkner Krag om skilsmisse og utroskab." *Vejle Amts Folkeblad*, 11. november 1970.
- "Helle Virkner Krag: – Nu kan vi vel få ro!". *Demokraten*, 10. november 1970.
- "Helle Virkners tragiske kærlighedshistorie: Kunne ikke klare ydmygelserne længere." BT, 2022 (tilgået 25. oktober, 2024), <https://www.bt.dk/navne/helle-virkners-tragiske-kaerlighedshistorie-kunne-ikke-klare-ydmygelserne-laengere>.
- "Hygge på Egernevej." *Sønderjyden*, 9. december 1966.
- "Jeg kan ikke leve min mands liv." *Billed-Bladet*, 26. maj, 1972.
- Keller, Keith og Mogens Amsnæs. "Hjemme hos Krag", *Billed-Bladet*, 20. november, 1959.
- "Kjolen er for kort, fru Krag." *B.T.*, 22. april 1966.
- Klein, David. "Memorandum for Mr. Moyers, Mr. Valenti, Mr. Busby," 6. juni 1964, National Security File/country File box 168/Denmark: Cables vol I 11/63-1/69, Confidential File, CO 61 (Denmark), box 8, Lyndon B. Johnson Presidential Library, Austin, Texas. Kopi fra Center for Samtidshistories kildesamling (Aarhus Universitet).
- Kofoed, Rud. "Bog om far censureret", *Ekstrabladet.dk*, 1. oktober 2005 (tilgået 17. april 2025), <https://ekstrabladet.dk/nyheder/politik/article3057290.ece>.
- "Kontakt i kulden." *Billed-Bladet*, 28. februar, 1964.
- "Kort og godt." *Billed-Bladet*, 7. juli, 1967.
- Krag, Søsser og Peter Salskov. *Min fars datter*. 1. udgave. Kbh: Ekstra Bladet, 2006.
- Lidegaard, Bo. *JOK: Jens Otto Krag – en biografi*. 1. udgave. Kbh: Gyldendal, 2021.
- Meyer, Henry T. "Vi besøger: Statsministeren Jens Otto Krag og fru Helle." *Illustreret Familiejournal*, 3. december, 1963.
- Nørgaard, Lise. "Helle Virkners erindringer i HJEMMET." 20. august, 1968.
- Pancol, Katherine. *Jackie Kennedy – bag masken*. Kbh: Allers Forlag, 1997.
- "Rigets 2. Dame filmer fortsat." *Se og Hør*, 14. september, 1962.
- Roosevelt, Anna Eleanor. *The Autobiography of Eleanor Roosevelt*. New York: Curtis Publishing Co., 1961.
- "Roser til Helle...". *Ny Dag* (Nakskov), 7. august 1963.
- Skard, Torild. *Women of Power: Half a Century of Female Presidents and Prime Ministers*

- Worldwide. Bristol: Policy Press, 2014. doi:10.51952/9781447315797.
- "Statsministeren og fru Helle i Paris." *Se og Hør*, 1. februar, 1963.
 - "Stil giver Michelle Obama magt artikel." Videnskab.dk, 2009 (tilgået 21. december, 2024), <https://videnskab.dk/kultur-samfund/stil-giver-michelle-obama-magt/>.
 - Striib, Charlotte og Jakob Steen Olsen. *Det gode selskab* Podcast, 16. maj, 2022. https://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/radio/record/pvica_radioTV%3Adu%3A22d3a71a-fce9-4558-bd3d-59d64b5e3d85
 - "Stryg Krag...". *Viborg Stifts Folkeblad*, 28. november 1972.
 - Thure Lindhardt, dir. *Krag & Virkner*, episode 1, "Det første møde 1945-1959." 2022, Danmarks Radio.
 - Thure Lindhardt, dir. *Krag & Virkner*, episode 3, "Kold krig 1962-1968." 2022, Danmark Radio.
 - "Tæt på en ny Helle Virkner Krag." *Hjemmet*, 1. april, 1972.
 - Utzon, Mette Vibe. *Førstedamer*. 1. udgave. Kbh: Ekstra Bladet, 2007.
 - Virkner, Helle. *Billeder fra mit liv*. 3. udgave. Kbh: Aschehoug, 1998.
 - ———. *Hils fra mig og kongen*. Vol. 6. oplag, Kbh: Aschehoug, 1994.
 - ———. *Scenen skifter*. 1. L&R udgave.: Lindhardt og Ringhof, 1968. 2018.
 - Wesche, Anne-Sofie Storm. *Helle Virkner : en biografi*. 1. udgave. Kbh: Gyldendal, 2012.

Abstract

Kirstine Kunstmann: Helle Virkner – a modern First Lady, *Arbejderhistorie* 1, 2025, pp. 86-114.

This study investigates the Danish actress Helle Virkner's role as First Lady to the Danish Prime Minister Jens Otto Krag (1962-1968 and 1970-1972) – a role that was not fully established at Virkner's time. The study examines how she formed and modernized the role of the First Lady through her actions, media awareness, and strategic staging. The analysis is divided into a private and public part based on Virkner's memoirs and contemporary newspaper and magazine articles. The study investigates Virkner's perception of the role, the press' framing, and public expectations. While fulfilling traditional duties, Virkner also challenged them through her active societal engagement and strategic media use. The press portrayed her through gendered stereotypes and Americanized ideals. Lisa M. Burns' concepts of framing and feminization are introduced in the article to bring a new perspective on Virkner's role as First Lady. The study concludes that Virkner was a central actor in defining the Danish First Lady balancing tradition and modernity while reshaping public perceptions of women's roles. Her political influence was greater than previously assumed contributing to Krag's successes and marking her as Denmark's first modern First Lady.

Kirstine Kunstmann er historiestuderende
ved Aarhus Universitet,
kirstine.kunstmann@gmail.com